

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΠΕΤΣΙΕΡΗ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

**ΑΘΗΝΑΙ
1961**

E.Y.D της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΑΘΩΝΙΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

E.Y.D της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΠΕΤΣΙΕΡΗ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΤΕΛΗΜΑΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΠΕΤΣΙΕΡΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΠΙΤΕΛΗΜΑΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΠΕΤΣΙΕΡΗ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1961

Ε.γ.δ της κ.τ.η
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Είσαγωγή	1
----------	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΝΝΟΙΑ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

I. Παιδεία, άγωγή, μόρφωσις	11
II. Η δύναμις της παιδείας	13
III. Τὰ δρια τῆς παιδείας	17
IV. Οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας ὅλοτε	19
Α'. Τὸ ἥρωϊκὸν ἴδεῶδες	19
Β'. Τὸ ἴδεῶδες τῆς εὐγενείας	21
Γ'. Τὸ ἴδεῶδες τοῦ ασφοῦ	23
Δ'. Τὸ στολετειακὸν καὶ ἔθνεικὸν ἴδεῶδες	25
Ε'. Τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἴδεῶδες	32
Ζ'. Τὸ φρησκευτικὸν ἴδεῶδες	35
Ζ'. Τὸ ἀτομοκρατικὸν καὶ τὸ ὁφελιμιστικὸν ἴδεῶδες	37
V. Οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας σήμερον	45
Α'. Κριτικὴ τῶν καθ' ἔκαστον ἴδεωδῶν	45
Β'. Ἡ θέσις τοῦ σημερινοῦ σκοποῦ τῆς παιδείας	55
VI. Ἡ έκτασις τοῦ λειτουργήματος τῆς παιδείας	57
Α'. Ἡ έκτασις ὡς πρᾶξ τοὺς παράγοντας τοὺς δρῶντας μορφωτικῶς	57
α') Πρωτεύοντες μορφωτικοὶ παράγοντες: 1. Ἡ οἰκογένεια. 2. Ἡ κοινωνικὴ καὶ ἔθνικὴ ζωή. 3. Ἡ ἐκκλησία. 4. Τὸ σχολεῖον	57
Β'. Ἡ έκτασις ὡς πρᾶξ τὸν χρόνον ἐνάρξεως καὶ λήξεως τῶν μορφωτικῶν φροντίδων	69
α') Προσχολικαὶ φροντίδες εύνοϊκῆς ἀναπτύξεως: 1. Ἡ φροντὶς πρᾶξ εύγονίαν. 2. Ἡ φροντὶς διὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν. 3. Ἡ φροντὶς διὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν	70
β') Οἱ δευτερεύοντες παράγοντες ἀγωγῆς καὶ αἱ ἔκειθεν ἐπιδράσεις: 1. Ἐπιδράσεις ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος. 2. Ἐπιδράσεις ἐκ τῶν ὅμιλων καὶ δργανώσεων. 3. Ἐπιδράσεις ἐκ τῶν ἐντύπων. 4. Ἐπιδράσεις ἐκ τῶν θεαμάτων καὶ ἀκροαμάτων. 5. Ἐπιδράσεις ἐκ τῶν μουσείων, τῶν ἐκθέσεων καὶ τῶν μνημείων. 6. Ἐπιδράσεις ἐκ τῶν sports καὶ ταξειδίων. 7. Ἐπιδράσεις ἐκ διαλέξεων καὶ ἐπιμορφωτικῶν μαθημάτων. 8. Ἐπιδράσεις ἐκ τῆς στρατιωτικῆς θητείας	75

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ

I. Τὰ ἐκ τοῦ παρελθόντος δεδομένα περὶ δργανώσεως	83
Α'. Ἡ διάκρισις βαθμίδων σχολείων κατὰ ἡλικίας	83
Β'. Ἡ διάκρισις βαθμίδων ἀναλόγως τῶν διδασκομένων μαθημάτων	85

	Σελ.
Γ'. 'Η δργάνωσις τῶν σχολείων εἰς διαφόρους χώρας μέχρι τοῦ τελευταίου πολέμου	86
Δ'. 'Η σχολική παιδεία ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦ τελευταίου πολέμου	89
II. Άλι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου μεταβολὴ σχολικῆς δργανώσεως ἐν Εύρωπῃ	93
Α' . 'Η σχολική ἀναδιοργάνωσις εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν	93
Β' . 'Η σχολική ἀναδιοργάνωσις εἰς τὴν Γαλλίαν	95
Γ' . 'Η σχολική ἀναδιοργάνωσις εἰς τὴν Ὀμοσπονδιακὴν Γερμανίαν	98
Δ' . 'Η σχολική ἀναδιοργάνωσις εἰς τὴν Ἰταλίαν	102
Ε' . 'Η σχολική ἀναδιοργάνωσις εἰς τὴν Σοβιετικὴν "Ἐνωσιν" καὶ τὴν Γεωγ- κοσλαυτίαν	102
III. 'Η ἀναδιοργάνωσις τῆς Ἑλληνικῆς σχολικῆς παιδείας σήμερον	103
Α' . Άλι προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν	103
α') Τὰ γενικὰ ψυχολογικὰ δεδομένα	104
β') Τὰ κοινωνικὰ δεδομένα: 1. 'Η κατὰ σχολίας διαφορο- ποίησις τοῦ πληθυσμοῦ. 2. 'Η κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ εἰς οἰκι- σμούς. 3. Άλι οἰκονομικαὶ ἑλληνικαὶ δυνατότητες. 4. 'Η ιδιοτυπία τῆς ἑθνικῆς ζωῆς	107
γ') Τὰ δεδομένα ἐκ τῆς ὑπαρχούσης σήμερον δργανώσεως	112
Β' . 'Η προτεινομένη ἀναδιοργάνωσις	116
α') Στοιχειώδης 'Εκπαίδευσις	117
β') Μέση Γενικὴ 'Εκπαίδευσις	117
γ') 'Επαγγελματικὴ 'Εκπαίδευσις	118
δ') 'Η 'Επιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων	119
IV. Οἱ σκοποὶ τῶν καθ' ἔκαστον μορφωτικῶν ίδρυμάτων	123
Α' . Τὰ σχολεῖα γενικῆς μορφώσεως	123
α') Τὰ σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαίδευσεως: 1. 'Η δια- μόρφωσις τοῦ σκοποῦ των. 2. 'Η ἀπέκτασις τοῦ ἔργου τοῦ λαϊ- κοῦ σχολείου	123
β') Τὰ σχολεῖα Μέσης 'Εκπαίδευσεως:	128
1. Τὸ Τριετὲς Μέσον σχολείου. 2. Τὸ Γυμνάσιον	130
Β' . Τὰ σχολεῖα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσεως	135
α') 'Η γένεσις τῶν	135
β') 'Η διαμόρφωσις τῶν ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦ πολέμου	137
γ') 'Η λειτουργία τῶν σήμερον: 1. 'Ο σκοπὸς τῆς ἐπαγγελ- ματικῆς ἐκπαίδευσεως. 2. 'Η διάρθρωσις τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκ- παίδευσεως κατὰ τὰ σημερινὰ δεδομένα. 3. 'Η διδασκαλία εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς καὶ τεχνικὰς σχολάς	140

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

I. 'Ο σχηματισμὸς μορφωτικῆς ἀτμοσφαίρας	148
Α' . 'Η μετάδοσις τῶν σκοπῶν τοῦ σχολείου	148
Β' . Τὸ δμαδικὸν πνεῦμα τῆς σχολικῆς τάξεως	152
Γ' . Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ παράδοσις τοῦ σχολείου	154
Δ' . 'Η ἀπόκτησις συνηθειῶν ζωῆς	156

α') Ή κοσμιότης: 1. Έλκυστικά μέσα. 2. Προληπτικά μέσα. 3. Κατασταλτικά μέσα	157
β') Ή έπιμέλεια	163
II. Ή διδασκαλία ως μάθησις και ως είδολογική μόρφωσις	165
III. Ή άτομική καθοδήγησις	168
A'. Ή Ψυχογνωσία ως προϋπόθεσις τής καθοδηγήσεως	168
α') Ή ήλικια τοῦ τροφίμου	169
β') Ή κοινωνική προέλευσις	172
γ') Τὸ ἀτομικὸν ἴστορικὸν	175
δ') Άι ἐκδηλώσεις τοῦ τροφίμου εἰς τὴν δλην σχολικὴν ζωὴν	176
B'. Ή συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας	179

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

I. Τὰ Πανεπιστήμια	183
II. Άι διλλαι Ἀνώταται σχολαὶ καὶ ἰδρύματα	189
III. Τὰ στελέχη τῆς σχολικῆς παιδείας	190
Συμπέρασμα	193
Πίναξ δνομάτων	197
Πίναξ πραγμάτων καὶ ἔννοιῶν	201

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γνώρισμα τοῦ δντος ἀνθρωπος χαρακτηρίζον αὐτὸν καὶ διακρίνον τῶν ἄλλων ζώων ἀναφέρεται κατὰ παράδοσιν, διότι εἶναι ἡ λογικότης. Πλὴν τοῦ γνωρίσματος δύμως τούτου ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, δύμοις ούσιαδη. Εἶναι τὸ πλούσιον εἰς πιθιότητας συναίσθημα καὶ ἡ ἀξιολογική διάκρισις ἡ Ἱεραρχούσα σκοπούς, εἶναι ἡ βούλησις καὶ ἡ αὐτοκυριαρχία ἡ κατευθύνουσα τοῦτον ὑπευθύνως, εἶναι ἡ δημιουργικότης ἡ χωροῦσα πέραν τῶν ἀναγκῶν τῆς αὐτοσυντηρήσεως, εἶναι ἡ καινωνικότης ἡ διαμορφώνουσα ζωὴν ὑψηλοτέρας βαθμίδος, τὴν ζωὴν ὁμάδων, λαῶν καὶ ἔθνων. Ἐν ἐνὶ λόγῳ γνωρίσματα τοῦ δντος ἀνθρωπος εἶναι ὅλα ἐκεῖνα τὰ δποία περιγράφει ἡ Φιλοσοφικὴ Ἀνθρωπολογία.

"Ἐν ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω γνωρίσματα ἀποτελεῖ καὶ τὸ μορφώσιμον τοῦ ἀνθρώπου. "Ολα τὰ ἄλλα ζῶα, γεννώμενα, ἐκδιπλώνουν τοὺς τρόπους ζωῆς των συμφώνως πρὸς τὰ ἔνστικτά των, μὲ ἔνα αὐτοματισμὸν χωρὶς προσπάθειαν, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκην διδασκαλίας. Ἀκόμη καὶ ἐάν ὑποβληθοῦν εἰς διδασκαλίαν μὲ πιεστικὸν ἔξαναγκασμὸν πρὸς γύμνασιν, δὲν μανθάνουν πράγματα εύρισκόμενα πέραν τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ εἴδους των. Τὰ πειράματα ποὺ ἔγιναν ἐπὶ ἀνθρωποειδῶν πιθήκων τόσον ἀπὸ ψυχολόγους¹ καὶ ζωολόγους²,

1. Ὁ Köhler διὰ τῶν ἔρευνῶν τὰς δποίας ἔκαμεν εἰς τὸν Σταθμὸν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων ἐπὶ τῆς νήσου Tenerifa διεπίστωσεν, διότι ἐμάνθανον μόνον νὰ συνδυάζουν τὰ παρεχομένα μέσα (κιβώτια καὶ καλάμους ἴνδικούς), ὥνα φθάνουν ἀναρτωμένας μπανάνας. (Παραβ. Köhler W., Intelligenzprüfung an Menschenaffen, 2^η Aufl. 1921).

2. Τὸ ζεῦγος Kellogg ἀνέθρεψεν ἔνα θῆλυν σχιμπαντζῆν $7\frac{1}{2}$ μηνῶν ἐπὶ 9 μῆνας δύμοῦ μὲ τὸ τέκνον των ἡλικίας 10 μηνῶν. Τὰ μετεχειρίζετο ἀμφότερα κατὰ ἀπολύτως δύμοιον τρόπον. Ἐτρωγον, ἔπαιζον καὶ ἐκοιμῶντο μαζύ. Ὁ σχιμπαντζῆς καίτοι μικρότερος κατὰ $2\frac{1}{2}$ μῆνας ἐνεφανίζετο ἰσχυρότερος σωματικῶς. Ἐπίσης ὑπερεῖχε τοῦ βρέφους εἰς τὰς κινήσεις κατὰ τὴν ταχύτητα καὶ ἐπιδεξιότητα. Τὸ ζωὸν ξεμαθεῖ νὰ τρῶγῃ μὲ πηρούνια καὶ νὰ πίνῃ ἀπὸ ποτήρια, νὰ πηδᾶται τὸ σχοινάκι καὶ νὰ ἀνοίγῃ τὴν θύραν. Ἡτο περισσότερον εὖλγωγον ἀπὸ τὸν ἀνθρωπὸν. Ἐνωρὶς δύμως παρουσιάσθη ἡ καθυστέρησίς του εἰς τὴν δμιλίαν. Κατευδεῖ ἔνα ἀριθμὸν λέξεων καὶ φράσεων ἀναφερομένων εἰς βιολογικάς σχέσεις, ὅλλα δὲν ἡδυνήθη νὰ δμιλήσῃ. Ἐπειτα τὸ ἀνθρώπεινον νήπιον τὸν ὑπερέβη ἐγκαταλείψαν αὐτὸν εἰς τὸ ζωῶδες. (Παραβ. W. N. and

δσον καὶ ἀπὸ ἐπιχειρηματίας ἵπποδρομίων (circus)¹ μᾶς πληροφοροῦν, δτὶ δσα θὰ μάθουν δὲν υπερβαίνουν τὴν περιοχὴν τῶν βιολογικῶν ἀναγκῶν.

‘Ο ἄνθρωπος δύντιθέτως παρουσιάζει μίαν πλαστικότητα ἐν τῇ
ἐκδηλώσει τῶν ἐμφύτων στοιχείων του. Τὰ γνωρίσματά του εὑρ-
σκονται δυνάμει ἐν αὐτῷ, μεταβαλλόμενα εἰς ἐνεργεία διὰ τῆς ἀγω-
γῆς καὶ παιδείας.

‘Η πλαστικότης αὕτη καὶ δυνατότης ἔξελιξεως τοῦ ἀνθρώπου συμβαδίζει μὲν ἐν ἄλλῳ γνώρισμά του, μὲ τὴν βραδύτητα τῆς σωματοψυχικῆς δλοκληρώσεως του. ‘Η περίοδος τῆς ἀναπτύξεως του καταλαμβάνει τὸ ἐν τέταρτον περίπου τῆς ζωῆς του. Τὸ σῶμα δλοκληροῦται εἰς μὲν τὸν ἄνδρα περὶ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας, εἰς δὲ τὴν γυναικα περὶ τὸ 22ον. ‘Ομοίως καὶ ὁ χαρακτήρ.

‘Η διαμόρφωσις κατά τὸ διάστημα τοῦτο δὲν γίνεται ἀφ’ ἔσυ-
τῆς. Ἀναλόγως τῆς καταβαλλομένης φροντίδος ἀποβαίνει τελειοτέρα
ἢ ἀτελεστέρα. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν ἀριστην ἀνάπτυξιν καὶ
διαμόρφωσιν τοῦ νέου ἀτόμου ἐπιδρῶντες σκοπίμως ἐπ’ αὐτοῦ, ήνα
τὸν διαπλάσσωμεν κατὰ Ἐν ἴδεωδες τὸ δρόποιον ἔχομεν.

‘Αλλὰ δὲν πρόκειται μόνον περὶ δυνατότητος. Πρόκειται περὶ ἀνάγκης καὶ ἐπιθυμίας τοῦ νέου ἀνθρώπου νὰ ἐκπαιδευθῇ. Οὗτος θέλει τὴν φροντίδα καὶ καθοδήγησιν. Βλέπων κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς του, δτι εἶναι ἀνίκανος νὰ κατευθύνῃ ἑαυτὸν ζητεῖ ὁδηγόν. ‘Ο θεωρητικὸς τῆς παιδείας Hillgruber παρατηρεῖ σχετικῶς, δτι ἔκαστος νέος ἀνθρώπος καταλαμβάνεται ἀπὸ μίαν «φρειμασιν πρὸ τοῦ ἀγνώστου καὶ ἀσυνήθους» ποὺ βλέπει εἰς τὴν ζωὴν καὶ διὰ τοῦτο ζητεῖ μία καθοδήγησιν καὶ μύησιν εἰς τὰ τῆς ζωῆς³.

‘Η μύησις αὕτη τῶν παιδῶν καὶ ἐφήβων εἰς τὰ τῆς ζωῆς ἀσκεῖται ἀδιαλείπτως τόσον εἰς τὰς πρωτογόνους φυλάς, δσον καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τοὺς διαμορφώνοντας πολιτισμόν. Ἡ ἴστορία προκειμένου περὶ τῆς πορείας ζωῆς τῶν κοινωνιῶν μᾶς πληροφορεῖ, δτι ὅπου ἐλήφθη φροντὶς συστηματικὴ διὰ τοὺς νέους, αὕτη εἶχεν ἄλλην ποιότητα ἀπὸ τὴν ζωὴν ἐκείνων τῶν κοινωνιῶν, αἴτινες δλίγον ἀπησχολήθησαν μὲ τὸ πρόβλημα.

•Αλλά καὶ ἡ καθημερινὴ πεῖτρα μᾶς τιληροφορεῖ πόσον ἐστοῖχι-

L. A. Kellogg, *The ape and the child* (New York : Mc Graw - Hill Book. Company 1933).

1. Εἰς τὰ Ἰπποδρόμια μανθάνουν νὰ Ιππεύουν, νὰ ἐνδύωνται, νὰ χειρίζωνται αὐτομάτους μηχανάς μὲ κέρματα διὰ νὰ λαμβάνουν τροφήν, δχι ὅμως τι πέρσαν τούτων.

2. Hillgruber A.: Wie ist Bildung möglich. Berlin 1927. ges. 25. E.Y.

σεν ἡ ἔλλειψις δόδηγοθ εἰς ὥρισμένα ἄτομα. Τούς ξεμενούς ως παράπονον Ισόβιον. Δυνατὸν νὰ ἀποκατεστάθησαν κοινωνικῶς καὶ οἰκονομικῶς, πλὴν δύνας ἥσθάνοντο τὴν ἔλλειψιν ἐκείνην ως ἀτύχημα.

Παρὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἐπιθυμητὸν τῆς παιδείας συμβαίνει καὶ τρίτον τι. 'Ο ἄγθρωπος δὲν ἀρχίζει ἐκάστοτε τὴν ζωήν του ἐκ τοῦ μηδενός. Οἰκειοποιεῖται τὴν πεῖραν τῶν προηγηθέντων. "Οσα διηκρίβωσαν αἱ προύπορδασαι γενεαί, πρέπει νὰ τὰ μάθῃ ἡ ἐκάστοτε νέα, διὰ νὰ μὴ πληρώσῃ βαρὺ τίμημα εἰς νέους παιραματισμούς. "Όλα τὰ ώς ἕνω μοιχεῖα κάμνουν τὸν νέον ἀνθρώπον νὰ ποθῇ τὴν βοήθειαν διὰ γνῶσιν, ἐξέλιξιν τῶν δυνάμεων του, διὰ τὴν λῆψιν θέσεως ἔναντι τῆς πραγματικότητος ἐντὸς τῆς δποίας θάζηση. "Αλλωστε βλέπει γύρω του τὰ πλεονεκτήματα τῆς παιδείας καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς ἀπαιδευσίας. Τοῦ ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο μία δλιγόνωρος συνομιλία μὲ ἔνα μορφωμένον καὶ μὲ ἔνα ἀμόρφωτον. Κατὰ τὴν ἐπαφήν του μὲ τὸν διεύτερον αἰσθάνεται, ως νὰ κλείεται εἰς ἔνα ἀποπνικτικῶς στενόν δρίζοντα μὲ τὴν ἔξοργιστικήν δυσκινησίαν τῆς σκέψεως καὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τούτου.

'Η παιδεία ἐπομένως στηρίζεται ἐπὶ τριπλῶν δρῶν, βιολογικῶν, ψυχολογικῶν καὶ κοινωνικῶν.

Πᾶσα ώργανωμένη πολιτεία ἔγκαθιστᾷ ως θεσμὸν τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων, ἀποτελούσαν μέριμναν τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν φιλοσόφων. 'Η παιδεία δηλαδὴ ἀποβαίνει λειτούργημα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, συνεχῶς ἀσκούμενον παραλλήλως πρὸς τὴν θρησκείαν, τὰ ἥθη, τὸ δίκαιον, τὴν τέχνην, τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν. Καὶ μάλιστα ὅχι ως τι κεχωρισμένον καὶ ἀσχετὸν πρὸς αὐτά, ἀλλ' ως ὑποβοηθοῦν δλα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ συναρτώμενον πρὸς δλα ταῦτα.

Παραλλήλως πρὸς τὴν πρακτικὴν καθιέρωσίν της ως θεσμοῦ διαμορφώνεται βαθμηδὸν καὶ μία θεωρία περὶ παιδείας. Αὕτη συνεμφανίζεται μετά τῆς Φιλοσοφίας τῆς μητρὸς τῶν ἐπιστημῶν, κατὰ τὴν περίοδον τῆς χειραφετήσεως τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος ἀπὸ τῶν μυθικῶν καὶ θεοκρατικῶν παραδόσεων. 'Ιδια διαμορφώνεται διὰ τοῦ Σωκράτους, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους.

'Η πρώτη θεμελίωσίς της ὑπὸ τοῦ Σωκράτους γίνεται ἐπὶ τῆς 'Ηθικῆς, ἥτοι τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἔρευναι τὸν ἀριστὸν τρόπον τοῦ ζῆν, τὸ «πῶς δεῖ βιοτεύειν», θέμα τὸ δποῖον εἶχον θέσει μὲ ἐπιμονήν, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐθαιρεσίαν οἱ σοφισταί. 'Απ' αὐτοῦ, καθὼς παρατηρεῖ δὲ Ἀριστοτέλης «τὸ ζητεῖν τὰ περὶ φύσεως ἔληξε· πρὸς δὲ τὴν χρήσιμον ἀρετὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀπέκλινον οἱ φιλοσοφοῦντες»¹.

1. Περὶ ζωῶν μορίων 1, 1.

“Ηδη δὲ Ξενοφῶν ἐτόνιζεν, δτὶ δὲ Σωκράτης « δεὶ διελέγετο σκοπῶν τὸ εὐσεβές, τὸ μεσεβές, τὸ καλόν, τὸ αἰσχρόν, τὸ δίκαιον, τὸ ἄδικον, τὸ σωφροσύνη, τὸ μανία, τὸ ἀνδρεῖα, τὸ δειλία, τὸ πόλις, τὸ πολιτειαδός, τὸ ἀρετὴν ἀνθρώπων, τὸ μερχικδές ἀνθρώπων »¹.

Ο Πλάτων, ἀναγνωρίσας δτὶ ἔκαστος μορφώνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑσωτερικῶν του καταβολῶν θέτει παρὰ τὴν Ἡθικὴν καὶ τὴν Ψυχολογίαν ως δεύτερον στύλον τοῦ θέματος τῆς παιδείας. ‘Υπ’ αὐτοῦ ἐπίσης τίθεται καὶ τὸ συναφές Κοινωνιολογικὸν θέμα, ἀφ’ οὗ ἡ ἐνταξίς τῆς νέας γενεᾶς εἰς τὴν Πολιτείαν ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν φροντίδα τῆς παιδείας.

Η σωματικὴ ἔξελιξις τοῦ νέου ἀτόμου καὶ ἡ ὑποβοήθησίς της συνέδεσε τὴν Θεωρίαν περὶ Παιδείας μετὰ τῆς Βιολογίας, ίδιᾳ μετὰ τὰ νεώτερα δεδομένα περὶ σωματοψυχικῆς κληρονομικότητος καὶ ἀνωμαλιῶν τῶν ἐκγόνων, ἔνεκα λόγων εἴτε ἐμφύτων τῶν γεννητόρων, εἴτε ἐπικτήτων τῶν ἀτόμων.

Παρὰ τὰ ώς ἄνω δεδομένα αὐτὴ ἡ παιδευτικὴ πρᾶξις, ίδιᾳ ἀπὸ τοῦ 17ου αἰώνος καὶ ἐντεθεν διεμόρφωσεν εἰδικὰς μεθόδους μελέτης καὶ παρατηρήσεως τῶν καθ’ ἔκαστον προβλημάτων τῆς παιδείας. Ἐκ τῆς ἀναλυτικῆς ταύτης ἐρεύνης, παρὰ τὴν θεωρίαν τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς Παιδείας τὴν ταυτιζομένην μετὰ τῆς Φιλοσοφίας, διεμορφώθησαν οἱ ἔξης εἰδικώτεροι κλάδοι Παιδαγωγικῶν ἐπιστημῶν.

1ον. Η Γενικὴ Παιδαγωγική², ἡ ἔξετάζουσα τὰ γενικὰ προβλήματα τῆς σχολικῆς ίδιᾳ παιδευτικῆς πράξεως.

2ον. Η Γενικὴ Διδακτική, ἡ ἔξετάζουσα τὰς γενικὰς ἀρχὰς καὶ μεθόδους τοῦ διδάσκειν.

3ον. Η Ειδικὴ Διδακτική, ἡ μελετῶσα τοὺς σκρπούς καὶ τὰς μεθόδους διδασκαλίας ἐνδιάστημα τῶν μαθημάτων.

4ον. Η Ἰστορία τῆς Παιδαγωγικῆς, ἡ ἐρευνῶσα τὰς περὶ παιδείας ἀντιλήψεις καὶ τρόπους ἐφαρμογῆς τῶν καθ’ ἔκαστην ιστορικὴν περίοδον, ώς καὶ τοὺς θεωρητικούς τῆς ἀγωγῆς καὶ τὰ ἔργα τούτων.

5ον. Η Ψυχολογία τοῦ παιδός καὶ τοῦ ἐφήβου, ἡ σπουδάζουσα τὸ ίδιαζον τῶν ψυχικῶν ἀκδηλώσεων κατὰ τὴν περίοδον τῆς σχολικῆς ζωῆς, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν Ψυχολογίαν τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου.

1. Ἀπομν. I, 1, 16.

2. Τὸ δνομα Παιδαγωγικὴ διεδόθη διὰ τοῦ Ἐρβάρτου, δστις τὸ 1835 έδη-2006 μοσίευσε πρῶτος «Διάγραμμα Παιδαγωγικῶν παραδόσεων», εἰς τὸ Göttingen (Umriss pädagogischer Vorlesungen).

βον. 'Η Παιδαγωγική Ψυχολογία, ή έκθέτουσα τὰ ἀμέσως ἀνακύπτοντα προβλήματα ἐν τῇ σχολικῇ ἔργασίᾳ, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ μαθητοῦ, τῆς τάξεως, τοῦ διδασκάλου, τοῦ μανθάνειν καὶ ἀναζητοῦσα λύσεις αὐτῶν.

Διὰ τῆς ἀναλυτικῆς ἐρεύνης ἀπὸ ἐνὸς ἥδη αἰώνος ἐπιτεύχθησαν πράγματι δρθαί διακριβώσεις διὰ τὰ καθ' ἔκαστον θέματα ταῦτα ἀπὸ διπάδους τῶν πλέον ἀντιθέτων φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων. 'Ο ἀποχωρισμὸς δύμων ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν θεμελίωσιν ὀδήγησεν εἰς ἓνα «*Μεθοδισμὸν*» καὶ εἰς μίαν Τεστομανίαν (*Testomanie*)¹ μὲρηχότητα ισχυρισμῶν καὶ ίδεων, συναγομένων ἐκ tests προελθόντων συχνὰ ἀπὸ μίμησιν τρόπων ἐρεύνης δανεισμένων ἐκ τῶν ποσοτικῶν μεθόδων μετρήσεως τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας. Ταῦτα δύμως δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμόζωνται εἰς δοντολογικὴν περιοχὴν, δπου πρόκειται περὶ προβλημάτων οὐχὶ ποσότητος, ἀλλὰ ποιότητος².

"Ήδη κατὰ τὴν περίοδον τοῦ μεσοπολέμου ύπηρεαν πολλαὶ αἱ ἔγκυροι φωναὶ περὶ ἀνάγκης συνεχοῦς διατηρήσεως τῶν φιλοσοφικῶν θεμελίων τῆς παιδείας, ώς μόνων στερεῶν. 'Ο Petersen ἐσημείωνεν, ὅτι «ἡ ἀγωγὴ ἔχει πανταχοῦ καὶ πάντοτε μίαν πρώτην καὶ ἀμεσον σχέσιν πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν» διὰ τοῦτο πᾶσα ἐπιστήμη περὶ ἀγωγῆς δέον νὰ ἀνατρέχῃ μέχρι τοῦ νοήματος τοῦ *Eίναι* καὶ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ μέχρι τῆς *Μεταφυσικῆς*, 'Οντολογίας καὶ 'Ανθρωπολογίας»³.

'Ο Dewey, παρὰ τὸν Πραγματισμὸν καὶ 'Ωφελιμισμὸν του, εἶχε παρατηρήσει, ὅτι «ἡ Φιλοσοφία δύναται νὰ δρισθῇ ὡς ἡ γενικὴ θεωρία τῆς παιδείας. 'Η παιδεία, λέγει, ἀποτελεῖ τὸ 'Ἐργαστήριον ἐν τῷ διποίῳ καθίστανται συγκεκριμέναι καὶ δοκιμάζονται αἱ φιλοσοφικαὶ διατυπώσεις». «*Eίναι* χαρακτηριστικόν, προσθέτει, ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκὴ Φιλοσοφία προέκυψεν εἰς τὰς 'Αθήνας ύπὸ τὴν ἀμεσον πίεσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων»⁴.

'Η ύπεραύξησις τῆς ἀναλύσεως καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς εἰδικεύσεως εἰς μεμονωμένα παιδευτικὰ θέματα στενεύει συνήθως τὸν δρζόντα τῆς παιδείας καὶ τὴν παρασύρει εἰς τὸ νὰ παρορᾷ τὴν ύποχρέωσιν συνολικῆς ἀγωγῆς τῆς προσωπικότητος. Κατ' αὐτὴν γίνεται

1. Παράβ. Sorokin P., *Tendances et déboires de la Sociologie Américaine*, trad. franç. Paris 1959, σελ. 68 - 87.

2. Παράβ. Σπετσιάρη Κ., Τὰ Εἴδη τῆς Γνώσεως, Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 112 - 126.

3. Petersen P., *Pädagogik der Gegenwart*, Berlin 1937, σελ. 55 - 56.

4. Dewey J., *Demokratie und Erziehung*, deuts. Übers., Breslau 1930, σελ. 495 - 497.

μία άτελείωτος αύξησις ένεργειών και μέσων, έκαστον τῶν δποίων πολλάκις έξελισσεται δι' έσυτό μέχρι τοιαύτης λεπτολογίας, ώστε νὰ λησμονῆται δι πρωταρχικὸς σκοπὸς ἐξ οὗ ἐπήγασε, κατὰ μίαν προσφυδιά παρατήρησιν τοῦ *Maritain*¹.

Ἡ ἐπισήμανσις τῶν τοιούτων παρεκκλίσεων καὶ ἐπισκοτίσεων ὑπῆρξεν ἔντονος καὶ ἐξ ἀλλων λόγων. Μετὰ τὸν Πρώτον Παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914-1918 ἀγέκυψαν καθεστώτα δλοκληρωτικά, ἄτινα ἀνέλαβον νὰ μορφώσουν ἢ νὰ ἐπιμορφώσουν τὰς μάζας τῶν νέων ὅσον καὶ τῶν ἐνηλίκων μακράν παντὸς σχολείου παραδεδομένου τύπου. Παράδειγμα δι Κομμουνισμὸς εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὰ ἀλλα κράτη τοῦ παραπετάσματος, δι Φασισμὸς εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ δι Ναζισμὸς εἰς τὴν Χιτλερικὴν Γερμανίαν.

Ἀκόμη καὶ εἰς κράτη μὴ δλοκληρωτικὰ δργανώσεις, εἴτε νόμιμοι εἴτε παράνομοι, ἀναλαμβάνουν καὶ θέλουν νὰ ἐπιδροῦν εἰς τὰς μάζας διὰ τῶν κολοσιαίων ἀναπτυχθέντων μέσων δημοσιότητος, βιβλίων, περιοδικῶν, κινηματογράφου, ραδιοφώνου, τηλεοράσεως κλπ.

Μετὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1939-1945 ἀνελήφθη μία ἀλλη προσπάθεια, νὰ διαπαιδαγωγηθοῦν λαοὶ δλόκληροι εἴτε διαφόρως τοῦ παρελθόντος των, δπως δι Ιαπωνικός, « μὲ τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς δυτικοῦ τύπου », εἴτε πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ προσκαΐρου διαποτίσεως μὲ ἀποβλήτους ιδεολογίας, δπως δ Γερμανικός διὰ τὸν δποῖον ἐπεχειρήθη μετὰ τὸν πόλεμον ἢ « Ἀποναζιστικοποίησις »².

Ομοίως οἱ νεωστὶ χειραφετηθέντες λαοὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, περὶ τοὺς τριάκοντα, ἀναζητοῦν ἐκ τῆς παιδείας δυνάμεις, ἵνα συμβαδίσουν μετὰ τῶν ἀλλων ἱστορικῶν ἐθνῶν ἐν τῷ Ἐνιαίῳ Ὁργανισμῷ τῶν Ἐθνῶν. "Αλλωστε οὗτοι διεπίστωσαν τὸν ρόλον τῆς παιδείας εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς αὐτοσυνειδήσεώς των καὶ εἰς τὴν ίκάνωσιν πρὸς χειραφέτησιν ἐκ κηδεμονιῶν καὶ προστασιῶν ἀλλων δυνάμεων.

Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἐλληνας δι γῶν τῆς Κύπρου κατέδειξε διὰ μίαν εἰσέτι φοράν, πῶς ἡ ἑθνικὴ παιδεία ἀποτελεῖ ἐστίαν δυνάμεως ἀκαταβλήτου, ίκανης νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς μυριαρμάτους στρατιάς καὶ τῆς πλέον λεπτολόγου τεχνικῆς συγκροτήσεως. Ἐνῷ δι ἀποκαλου-

1. *Maritain J., L'éducation à la croisé des chemins*, Paris 1947, σελ. 18.

2. Ὁ δρος προῆλθεν ἐκ τῆς κινήσεως *Nazionalsozialismus* (=Ἐθνικοσοιαλισμὸς) τοῦ Hitler τῆς στηριζούσης δικτατορικὰς ἀντιλήψεις εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ Nietzsche περὶ βιαίας κυριαρχίας τῶν Ισχυρῶν ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων. Ἡ τελευταία αὕτη εἶναι ὡς γνωστὸν ἐπανάληψις τῶν Ιδεῶν τοῦ Καλλικλέους τῶν ἐκτιθεμένων εἰς τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος (492).

μένη άνεπτυγμένη βιομηχανικώς κατέχουσα δύναμις έσφυρηλάτει εἰς τὰ έργοστάσιά της τὰ νεώτατα δηλα της, αἱ Κύπριοι λειτουργοὶ τῆς παιδείας έσφυρηλάτουν ψυχάς, ἀποδειχθείσας καὶ πάλιν ἀητήτους, κατὰ τὸν αἰώνιον νόμον τοῦ πρωτείου τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὅλης.

Πάντα τὰ ὡς ᾧνω δεδομένα ώδήγησαν εἰς τὸ νὰ καταστῇ ἐκ νέου ἔγκυρος ἢ εὔρυτέρα περὶ παιδείας ἀντίληψις καὶ νὰ ἀνανεωθῇ ὁ προβληματισμὸς τῆς εἰς δλας τὰς χώρας. Τὸν νέον προβληματισμὸν ἀπαιτοῦν καὶ αἱ νέαι τεχνικαὶ πρόδοι, αἱ νέαι κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι, αἱ νέαι σχέσεις καὶ συσσωματώσεις εἰς τὴν διεθνῆ χορείαν τῶν λαῶν.

‘Η Ἑλλὰς ἐν προκειμένῳ συνεχίζει τὴν κλασσικὴν φιλοσοφικὴν ἀντίληψιν περὶ παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἀναζητεῖ τρόπους σκοπίμου οἰκειώσεως τῶν συγχρόνων μέσων καὶ δρῶν τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς. Διασώζουσα τὴν πνευματικὴν ὑφὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διοκληρώνουσα τὴν τεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς εἰς τρόπον ὄστε νὰ δυνηθῇ νὰ ἔξασφαλίσῃ εἰς τὰ τέκνα της δρους διαβιώσεως ἐν τῷ ἑλληνικῷ χώρῳ, μεριμνᾷ ὄστε νὰ μὴ ἀμβλυνθῇ ὁ κατὰ παράδοσιν ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ ὑψηλῶν ἰδεώδων. Τὰ ἴδεωδη ταῦτα εἶναι τὰ διαγράφοντα μονίμως τὰ πνευματικὰ δρια, ἀλλὰ καὶ τὴν ούσιαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰς πάσας ταύτας τὰς ἐμπειρίας προστίθεται καὶ τὸ ἀνανεωθὲν δεδομένον, δτι ἡ μόρφωσις δὲν ἀρχίζει μὲ τὸ σχολεῖον καὶ δὲν τελειώνει μὲ τὴν ἔξ αὐτοῦ ἀποφοίτησιν. Αὕτη εἶναι καθολικὴ λειτουργία, μεριμνῶσα δι’ ἀρτίους πολίτας ἥδη ἄμα τῇ γεννήσει των, ἡ μᾶλλον πρὸ τῆς γεννήσεώς των, διὰ καταστήσεως κοινοῦ κτήματος τῶν περὶ εύγονίας ἀρχῶν. Τελειώνει δὲ αὕτη μὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. “Οχι μόνον ἡ περιοδικὴ ἐπιμόρφωσις ἔνεκα τῶν ἀλματωδῶν νέων προόδων καθίσταται θεσμὸς πλέον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλάττωσις τῶν ώρῶν ἔργασίας καὶ αὔξησις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου ἀπαιτεῖ, δπως οὗτος πληροῦται διὰ πνευματικῶν ἀπασχολήσεων, βαθυτέρων ἀπὸ τὸ ἐντυπωσιακὸν θέαμα, τὸ ἀγρεύον τὸ παράδοξον καὶ τὸ ἀναρχικόν καὶ διεγεῖρον μόνον τὰ βιολογικὰ ἐνδιαφέροντα τῶν μαζῶν. Πρὸ πάντων ἡ δλονὲν ἐνωρίτερον ἔξοδος ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀπαιτεῖ τὴν παροχὴν πνευματικῆς τροφῆς εἰς τοὺς ώρίμους, ἵνα γεμίσουν τὸν κενὸν χρόνον των.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ᾧνω γενικῶν δεδομένων προσδιορίζεται καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς παρούσης συγγραφῆς.

Κατὰ πρώτον θὰ διασαφήσωμεν τὴν ἔννοιαν τῆς παιδείας, τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μορφώσεως. “Ἐπειτα θὰ διερευνήσωμεν τὴν δύνα-

μιν καὶ τὰ δρια μέχρι τῶν δποίων ἔξικνεῖται ἡ Παιδεία. Θά ἐκθέσωμεν κατόπιν τοὺς σκοπούς τῆς παιδείας, δποίοι καθωρίσθησαν δλλοτε καὶ ποῖοι εἰναι σήμερον. Θά διασαφηθῇ μετὰ ταῦτα ἡ ἔκτασις τῆς παιδείας, ἀφ' ἐνδεικόντων δημοσίου σχολείου τῶν παραγόντων τῶν δρώντων παιδευτικῶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ως πρὸς τὴν ἀφετηρίαν καὶ τέρμα της.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος θά ἔξετασθῇ τὸ σχολεῖον ως δ κατ' ἔξοχὴν παιδευτικός θεσμός, ἡ γένεσις ἀνάπτυξις καὶ διαφοροποίησις του εἰς τύπους καὶ βαθμίδας σχολείων καὶ θά διαγραφοῦν αἱ προϋποθέσεις τῆς δργανώσεως τῆς ἐλληνικῆς παιδείας.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος θά ἀναπτυχθοῦν αἱ μορφωτικαὶ ἐνέργειαι δι' ὃν ἐπιδρᾷ τὸ σχολεῖον. Πῶς αὗται δροῦν πρὸς δμαδικὴν ἀγωγὴν καὶ πῶς πρὸς ἀτομικήν. Ποία ἡ ἐτοιμασία τοῦ διδασκάλου ως φορέως τοῦ λειτουργήματος τῆς παιδείας. Τίνα τὰ ύλικὰ μέσα ἄτινα συμβαλλουν εἰς τὸ παιδευτικὸν ἔργον (διδακτήριον καὶ ἔξοπλισμός του). Τέλος ἔξετάζεται πῶς ἀσκεῖται ἡ μετασχολικὴ ἀγωγὴ καὶ πῶς προσανατολίζονται εἰς αὐτὴν οἱ ἀποφοιτῶντες ἐκ τῶν σχολείων, διστε νὰ καθίσταται συνεχῆς ἡ παιδευτικὴ δνοδος τῶν πολιτῶν.

Τὰ διαγραφέντα θέματα ύποδεικνύουν τὴν σημασίαν καὶ χρησιμότητα τοῦ μαθήματος. Διότι ύπηρξαν καὶ ύπάρχουν ἀκόμη καὶ οἱ ἀρνούμενοι ταύτην ἐκ ποικίλων πλευρῶν. Τινὲς εἶπον, δτι ἡ Ικανότης εἰς τὸ ἐκπαιδεύειν εἴτε εἰναι ἔμφυτος, εἴτε συνηθέστερον ἀποκτᾶται μὲ τὴν πρᾶξιν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἀπαντᾶ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἀτόμων. Ἔπειτα δ φύσει παιδευτικός καὶ διδακτικός γίνεται καλλιτερος. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, δσάκις συμβαίνει, ἡ κτωμένη ἐμπειρία γίνεται ἔξδοις γενεδν μαθητῶν, ἀναλώμασι τῆς καταρτίσεως τῶν δποίων ἀσκεῖται, ούχι πάντοτε ἐπιτυχῶς, δ ἀνίδεος παιδαγωγικῶς.

Ἄλλοι τινὲς ισχυρισμοί, δτι δ ἐκμαθῶν ἔνα εἰδικὸν ἐπιστημονικὸν κλάδον εἴτε τῶν πνευματικῶν, εἴτε τῶν βιολογικῶν, εἴτε τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπάρκει μὲ τὴν κατάρτισιν του νὰ διδάξῃ τοῦτον, ἀφοῦ τὸν γνωρίζει, εἰναι ἐπίσης ἀσταθεῖς. Δέον ἐν προκειμένῳ νὰ τονισθῇ, δτι ἀλλο ἐπιστημονικὴ διδασκαλία καὶ ἀλλο παιδαγωγοῦσα διδασκαλία. Ἡ τελευταία προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ψυχῆς, τοὺς σταθμοὺς ἡλικίας καὶ ζωῆς καὶ τοὺς εἰδικώτερους σκοπούς δι' οὓς ἐκάστοτε ἐκλέγεται ἡ διδασκομένη ὕλη.

Ἡ ιστορία καὶ ἡ ζωσα παράδοσις μᾶς πληροφοροῦν, δτι τὸ σχολεῖον μέχρι καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μᾶς ἐθεωρεῖτο τόπος, δστις ἐνέπνεε τὸν φόβον. Ὁ διδάσκαλος ἀνεφέρετο ως πρόσωπον τὸ δποῖον ἐβασάνιζε τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐβασανίζετο

παρ' αυτῶν. Άλις ἐπιθεωρήσεις τῶν θεάτρων καὶ αἱ κωμῳδίαι εὗρισκον θέματα ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου. 'Αφ' ὅτου δύμως ἥρχισεν ἡ ψυχολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ κατάρτισις τῶν διδασκάλων, τὸ σχολεῖον ἀπὸ τόπος τρόμου μετεβλήθη εἰς τόπον χαρᾶς, τόσον διὰ τοὺς μαθητάς, δσον καὶ διὰ τοὺς λειτουργούς του. 'Η παλαιὰ διακωμώδησις ἔπαυσε, διότι δὲν ἀποδίδει πλέον κάτι ποὺ συναντᾶται εἰς τὴν ζωὴν.

Πλεσις ἀσκεῖται σήμερον οὐχὶ κατὰ τοῦ σχολείου, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀφ' ἕνδες μὲν, δπως πολλαπλασιάζεται δ ἀριθμός των, ἀγυψωθῆ ἡ στάθμη, ἐκταθῆ ἡ διάρκεια, ἀφ' ἐτέρου δὲ δπως παρέχωνται τὰ ύλικὰ μέσα, ἵνα ἡ λειτουργία τῶν καταστῆ οἵσα διαγράφεται ὑπὸ τῆς παιδευτικῆς θεωρίας.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΣΦΟΡΗΣ
ΔΙΕΓΘΩΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΤΗΚΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Θ. ΠΕΤΡΟΥ